

BÀN VỀ VẤN ĐỀ THỰC HIỆN DÂN CHỦ CƠ SỞ TRONG CÁC TRƯỜNG ĐẠI HỌC, CAO ĐẲNG HIỆN NAY

Nguyễn Quốc Vinh*
Nguyễn Thị Vân**

■ TÓM TẮT

Dân chủ và vai trò của dân chủ trong sự phát triển của xã hội nói chung và trong các trường đại học, cao đẳng nói riêng là vấn đề cần được quan tâm và tổ chức thực hiện một cách triệt để. Song, thực trạng thực hiện Quy chế Dân chủ cơ sở trong các trường đại học và cao đẳng hiện nay vẫn đang là vấn đề mà không phải bất cứ một trường Đại học, Cao đẳng nào cũng thực hiện tốt.

Bài viết đã khái quát thực trạng và đề ra một số giải pháp, kiến nghị nhằm thực hiện tốt hơn quy chế dân chủ trong hoạt động của nhà trường Đại học, Cao đẳng hiện nay

■ ABSTRACT

Democracy and the role of democracy in the development of society in general and in the universities and colleges in particular are matters that need attention and implementation thoroughly. However, the real situation of implementation of the states the democracy in universities and colleges today is still a problem that no universities or colleges always do well.

This article summarized the real situation and proposed some solutions and recommendations in order to implement better democratic regulations in the operations of Universities and Colleges.

Thuật ngữ “Dân chủ” bắt nguồn từ tiếng Hy Lạp cổ, có nghĩa là quyền lực thuộc về nhân dân. Như vậy, ngay từ thời kỳ này, vai trò của dân chủ đối với sự phát triển của các lĩnh vực trong đời sống xã hội đã được các học giả đề cập đến.

Thực chất của Dân chủ là đảm bảo mọi quyền lực thuộc về nhân dân. Thực thi quyền làm chủ của nhân dân chính là động lực quan trọng để phát huy tính tích cực, năng động, sáng tạo của đông đảo quần chúng trong công cuộc xây dựng và phát triển xã hội.

Dân chủ chính là tiêu chí quan trọng để đánh giá sự tiến bộ của các thời đại. Sinh thời V.I. Lênin từng khẳng định không có dân chủ thì xã hội sẽ không có một bước tiến nào, dù là nhỏ nhất. Chính vì vậy mà mọi cuộc cách mạng xã hội, đặc biệt là cách mạng xã hội chủ nghĩa đều xác định tầm quan trọng của vấn đề dân chủ, coi đó là hạt nhân lý luận và mục tiêu thực tiễn của cách mạng. Chủ tịch Hồ Chí Minh khẳng định: “Dân chủ là cái quý báu nhất của nhân dân, là chìa khóa vạn năng để giải quyết mọi khó khăn. Dân là chủ và dân làm chủ”. Dân chủ cũng là vấn đề mang tính thời đại và thời sự sâu sắc. Trong xã hội hiện đại, dân chủ là một trong những điều kiện then chốt để thúc đẩy xã hội phát triển. Chính vì thế, không phải ngẫu nhiên mà hai yếu tố Dân chủ và Kinh tế thị trường được ví như hai bánh của một cỗ xe ngựa, chỉ khi cả hai cùng chuyển động thì mới có thể đưa xã hội tiến lên phía trước.

Theo quy luật phát triển, nơi nào trình độ dân trí cao thì việc thực hiện dân chủ diễn ra như một quá trình tự nhiên, tất yếu. Nó

* TS. Trường Khoa Cơ bản, trường Đại học Luật Tp. Hồ Chí Minh

** GV. Trường Cán bộ Tp. Hồ Chí Minh

không chỉ là mục tiêu mà còn là phương pháp, là công cụ không thể thiếu để tiếp tục phát triển.

Các trường đại học và cao đẳng là những nơi tập trung chất xám, trí tuệ của xã hội, vì vậy việc thực thi dân chủ cần phải được thể hiện đồng bộ và gắn kết với mọi hoạt động của nhà trường, từ xây dựng đội ngũ giảng viên, cán bộ quản lý, xây dựng cơ sở vật chất, chương trình đào tạo cho đến tổ chức quản lý, hợp tác đào tạo, xây dựng môi trường văn hóa học đường... Chỉ như vậy mới có thể tập hợp được đông đảo nhất và phát huy tối đa nhất năng lực, trí tuệ, sức mạnh của mọi cá nhân, tổ chức trong xã hội vào sự phát triển của nhà trường.

Thực hiện Chỉ thị 30 – CT/TW ngày 18 -02 -1998 của Bộ Chính trị về Xây dựng và thực hiện quy chế dân chủ ở cơ sở và các Nghị định kèm theo của Nhà nước, ngày 01-03-2000, Bộ Giáo dục và Đào tạo đã ban hành Quy chế thực hiện dân chủ trong hoạt động của nhà trường.

Qua 10 năm thực hiện, Quy chế dân chủ ở các trường học đã phát huy những hiệu quả nhất định, thúc đẩy thực hiện tốt các quy định của Luật Giáo dục theo phương châm “*Dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra*” trong các hoạt động của nhà trường, tạo điều kiện cho công dân, cơ quan, tổ chức được quyền giám sát, kiểm tra, đóng góp ý kiến tham gia xây dựng sự nghiệp giáo dục nước nhà. Đồng thời, việc thực hiện dân chủ trong nhà trường cũng có vai trò quan trọng góp phần phát huy quyền làm chủ và huy động tiềm năng trí tuệ của hiệu trưởng, giáo viên, nhân viên, sinh viên, học viên trong nhà trường, góp phần xây dựng trật tự kỷ cương, nề nếp trong các hoạt động dạy và học, ngăn chặn các hiện tượng tiêu cực, thực hiện nhiệm vụ phát triển giáo dục phù hợp với chủ trương, đường lối của Đảng và luật pháp

của Nhà nước. Bầu không khí dân chủ, cởi mở trong các trường học đã góp phần tạo sự đoàn kết, thống nhất từ đó phát huy tối đa sức sáng tạo của cán bộ lãnh đạo cũng như tập thể giáo viên, cán bộ công nhân viên nhà trường.

Về phía lãnh đạo, thực tế cho thấy thông qua việc thực hiện Quy chế dân chủ, hiệu trưởng, ban giám hiệu các nhà trường đã thể hiện sự quan tâm nhiều hơn, ý thức rõ hơn vai trò, trách nhiệm của mình, thực hiện chế độ hội họp theo đúng định kỳ, công khai tài chính theo quy định của Nhà nước, công khai các quyền lợi, chế độ, chính sách đối với giáo viên, cán bộ công nhân viên và người học, phát huy dân chủ trong tổ chức hoạt động của nhà trường, gương mẫu, đi đầu trong việc đấu tranh chống những hiện tượng tiêu cực, những biểu hiện vi phạm quyền dân chủ trong hoạt động của nhà trường... Hội nghị dân chủ được tổ chức định kỳ hàng năm cũng đã thổi một luồng sinh khí mới vào bầu không khí dân chủ ở các trường học. Thông qua những Hội nghị này, lãnh đạo nhà trường đã thực sự cầu thị, chú ý lắng nghe, tiếp thu ý kiến đóng góp của các cá nhân, tổ chức, đoàn thể, giải quyết kịp thời các kiến nghị của cấp dưới theo thẩm quyền được giao. Mọi quan hệ dân chủ, cởi mở giữa Ban giám hiệu với tập thể giáo viên, cán bộ công nhân viên và sinh viên, học viên được củng cố và tăng cường.

Về phía giáo viên, cán bộ công chức, thực thi Quy chế dân chủ đã tạo điều kiện cho họ được quyền nắm bắt thông tin, được tham gia ý kiến, được kiểm tra, được giám sát, được quyết định những vấn đề liên quan trong hoạt động chung của nhà trường. Nhiều vấn đề được tập thể bàn bạc sôi nổi, thậm chí tranh luận quyết liệt trước khi đi đến quyết định cuối cùng. Do vậy, các chương trình, nội dung, kế hoạch của nhà trường luôn là kết quả của trí tuệ tập thể,

không còn mang tính một chiều, áp đặt từ trên xuống như trước đây. Việc thực hiện Quy chế dân chủ nghiêm túc cũng giúp cho các chủ trương, chính sách, chế độ của Đảng, Nhà nước đối với nhà giáo, cán bộ, công chức được chú ý thực hiện đầy đủ, thường xuyên, đúng quy định. Tính tích cực, tự giác, năng động, sáng tạo của tập thể giáo viên, cán bộ công chức nhà trường nhờ đó được phát huy và trở thành động lực trực tiếp cho các phong trào thi đua dạy tốt học tốt, đổi mới nội dung và phương pháp giảng dạy... góp phần nâng cao chất lượng giảng dạy trong các trường học.

Đối với sinh viên, học viên, Quy chế dân chủ trong trường học đã giúp người học được công khai tiếp cận các thông tin về chủ trương, chế độ, chính sách của Nhà nước, của Ngành và những quy định của nhà trường đối với người học, những nghĩa vụ và quyền lợi của họ, kế hoạch học tập, học phí và các khoản đóng góp khác theo quy định... Bên cạnh đó, nhờ thực hiện Quy chế dân chủ, người học có quyền được tham gia đóng góp ý kiến xây dựng các nội quy, quy định của nhà trường và những vấn đề khác liên quan đến lợi ích thiết thân của họ. Sự tôn trọng của nhà trường đối với người học, mối quan hệ dân chủ giữa người dạy và người học ngày càng được thể hiện rõ hơn. Người học qua đó cũng phấn khởi, tự giác hơn trong việc thực hiện các nội quy, quy định của nhà trường và tích cực học tập và tham gia các hoạt động do nhà trường tổ chức.

Những phân tích trên đây cho thấy việc thực hiện Quy chế dân chủ đã thổi một luồng gió mới vào không khí hoạt động của các trường học, góp phần giữ gìn kỷ cương, kỷ luật, xây dựng tinh thần đoàn kết, dân chủ, từ đó phát huy được tính tích cực, tự giác, năng động, sáng tạo của cả Ban giám hiệu, giáo viên, cán bộ công chức nhà trường lẫn sinh viên, học viên.

Tuy nhiên, bên cạnh những kết quả

như trên, thực tế cũng cho thấy, ở một số đơn vị, một số thời điểm, việc thực hiện Quy chế dân chủ vẫn chưa thật sự nghiêm túc, thường xuyên và đầy đủ, vẫn còn một số biểu hiện thiếu dân chủ hoặc mất dân chủ ảnh hưởng tiêu cực đến hoạt động của nhà trường. Cụ thể là, các nội dung “*dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra*” trong Quy chế dân chủ của các trường học chưa được cụ thể hóa cho phù hợp với chức năng, nhiệm vụ và hoạt động của nhà trường, còn mang tính hình thức, chung chung; Trong một số trường học, sinh viên, học viên, thậm chí cả giáo viên và cán bộ công chức của nhà trường hoặc không biết đến, hoặc không quan tâm đến sự hiện diện của Quy chế dân chủ; Việc đề bạt, điều động, bố trí cán bộ có lúc, có nơi chưa đúng với quy định của Nhà nước; Việc bàn bạc của tập thể đối với các hoạt động của nhà trường nhiều khi chỉ mang tính hình thức, bàn rồi để đó và lãnh đạo vẫn quyết theo ý chí chủ quan; Công khai tài chính nhiều nơi còn nặng tính hình thức, các khoản thu chi chỉ được công bố chung chung, thiếu kê khai chi tiết, một số khoản đóng góp không được thông báo rõ ràng, công khai, minh bạch cho sinh viên, học viên từ đầu năm học hay khóa học khiến họ có thái độ phản đối trước việc tăng học phí hay những khoản tiền đóng góp bất thường; Hoạt động của Ban thanh tra nhân dân chưa thật sự sâu sát, hiệu quả.

Ngoài ra, vai trò của Ban thanh tra trong việc thực thi dân chủ còn bộc lộ nhiều bất cập cần được xem xét và giải quyết. Hiện nay, tại tất cả các trường đại học, cao đẳng đều đã thành lập Ban thanh tra giáo dục và Ban thanh tra nhân dân, trong đó, Ban thanh tra nhân dân có trách nhiệm thực hiện chức năng giám sát, kiểm tra việc thực hiện quy chế dân chủ, có trách nhiệm lắng nghe ý kiến của quần chúng, phát hiện những vi phạm quy chế dân chủ trong nhà trường để đề nghị hiệu trưởng giải quyết. Hiệu trưởng

không giải quyết được thì báo cáo lên cấp có thẩm quyền trong ngành theo phân cấp quản lý để xin ý kiến chỉ đạo. Thành viên của Ban thanh tra nhân dân thường là kiêm nhiệm nên hầu như chỉ hoạt động khi có vấn đề nổi cộm xảy ra, chính vì vậy Ban thanh tra nhân dân chưa thực sự phát huy được vai trò của mình trong hoạt động của nhà trường. Bên cạnh đó, một số giáo viên, cán bộ công chức nhà trường cũng còn có thái độ e dè, ngại đụng chạm, ngại đấu tranh, chưa mạnh dạn đề xuất ý kiến phản biện lại một số bất cập còn tồn tại trong chủ trương, trong hoạt động của nhà trường. Những biểu hiện nêu trên có thể dẫn đến tình trạng trì trệ, mất đoàn kết nội bộ kéo dài, “*bằng mặt mà không bằng lòng*”, thậm chí cả hiện tượng bè phái, xung đột, chống đối ngầm ảnh hưởng tiêu cực đến chất lượng dạy và học của nhà trường.

Trong phương châm “*dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra*” thì “*dân kiểm tra*” là khâu yếu nhất. Trong thực tế, việc kiểm tra, giám sát **của người học, của cán bộ, giảng viên** chỉ phát huy tác dụng đối với những chương trình, chế độ, chính sách liên quan trực tiếp, thiết thực đến quyền lợi, nghĩa vụ của họ.

Có thể nói việc thực thi dân chủ hiện nay chưa phát huy hết hiệu quả vốn có của nó. Chất lượng dân chủ đại diện còn thấp, vai trò các đoàn thể chưa rõ nét, đa số chạy theo phong trào vì trên thực tế, các tổ chức này hoàn toàn bị động do sử dụng kinh phí của nhà trường ; phần lớn thực hiện theo sự phân công của nhà trường.

Tư duy dân chủ và phương thức lãnh đạo thực thi dân chủ trong điều kiện hiện nay còn nhiều lúng túng, thiếu kiên quyết, thiếu khả thi, thiếu biện pháp cụ thể. Kết quả thực hiện dân chủ tại các cơ sở mới chỉ là bước đầu và chưa đồng đều giữa các khâu, giữa các trường. Nhận thức về thực hiện Quy chế

dân chủ trong hoạt động của nhà trường từ người học, cán bộ, giảng viên cũng như từ phía lãnh đạo mặc dù có nhiều chuyển biến nhưng chưa thật sâu sắc, đầy đủ, đồng bộ. Do đó, giữa Quy chế thực hiện dân chủ ở cơ sở và yêu cầu thực tế của quá trình dân chủ hóa vẫn tồn tại một khoảng cách lớn. Chính vì vậy, Quy chế dân chủ chưa huy động sức mạnh trí tuệ phục vụ cho công cuộc công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước.

Thực trạng như phân tích trên đây cho thấy, để phát huy những kết quả đã đạt được, khắc phục các hạn chế nhằm đẩy mạnh việc thực hiện Quy chế dân chủ trong hoạt động ở các trường học tốt hơn nữa, chúng tôi đề xuất một số kiến nghị như sau:

- Một là, cần phải nâng cao hơn nữa năng lực làm chủ của tập thể giáo viên, cán bộ công nhân viên cũng như sinh viên, học viên nhà trường, đẩy mạnh tuyên truyền, giáo dục, khuyến khích, xây dựng thói quen làm chủ. Khi họ có kiến thức, hiểu biết đúng đắn về quyền dân chủ và trách nhiệm của người làm chủ thì họ mới biết phát huy quyền dân chủ và biết dùng quyền dân chủ để dám nói, dám làm, dám kiểm tra, giám sát để bảo vệ những lợi ích thiết thân của cá nhân và tập thể nhà trường. Hiệu trưởng, Ban giám hiệu phải khuyến khích, động viên họ thực thi quyền dân chủ, không được có thái độ khó chịu, cản trở và trù dập; đồng thời tập thể cũng cần đồng tình, ủng hộ, tránh thái độ thờ ơ, bỏ mặc những cá nhân dám mạnh dạn đấu tranh bảo vệ những lợi ích chính đáng của cá nhân và tập thể.

- Hai là, trên cơ sở Quy chế dân chủ do Bộ Giáo dục và Đào tạo ban hành, các trường học cần xây dựng Quy chế dân chủ sao cho thật cụ thể, chi tiết, phù hợp với chức năng, nhiệm vụ của đơn vị mình. Các nội dung “*dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra*” cần chú ý đảm bảo tính cụ thể,

công khai, minh bạch, đặc biệt trong những vấn đề quan trọng như tuyển sinh, chiêu sinh, học phí, học bổng, thu – chi tài chính, sử dụng tài sản công, xây dựng cơ sở vật chất của nhà trường, công tác điều động, bố trí, đề bạt cán bộ....

- Ba là, tăng cường trách nhiệm của Hiệu trưởng, Ban giám hiệu nhà trường trong việc thực hiện Quy chế dân chủ. Hiệu trưởng, Ban giám hiệu phải tôn trọng quyền dân chủ của tập thể giáo viên, cán bộ công chức nhà trường và sinh viên, học viên, chú ý lắng nghe các ý kiến đóng góp, làm rõ đúng sai trong những điều mà họ thắc mắc. Cái gì làm sai phải thừa nhận và công khai xin lỗi, khắc phục, sửa chữa kịp thời. Cái gì làm đúng phải giải thích cho họ hiểu và nhắc nhở họ tôn trọng các quy định của Nhà nước và nội quy, quy chế của nhà trường. Đảm bảo nguyên tắc công bằng và dân chủ, hợp hiến, hợp pháp, hợp quy định trong các hoạt động của nhà trường, tránh thái độ chuyên quyền, độc đoán, tùy tiện, áp đặt chủ quan, chống trực lợi cá nhân và những biểu hiện sai trái khác. Không trù dập, thù oán vì những ý kiến trái chiều, không trả thù những cá nhân mạnh dạn tố cáo các sai phạm, đồng thời kiên quyết xử lý nghiêm những biểu hiện vi phạm pháp luật hay lạm dụng quyền dân chủ để có những hành vi đi ngược lại lợi ích chung của tập thể nhà trường. Tóm lại, khi Ban giám hiệu nhà trường làm đúng chức trách, quyền hạn của mình, bảo vệ Hiến pháp, pháp luật, thực hiện đầy đủ các chủ trương, chính sách theo đúng quy định của Nhà nước, bảo vệ những lợi ích chính đáng của tập thể giáo viên, sinh viên, học viên thì ngược lại, tập thể giáo viên, sinh viên, học viên cũng sẽ hết lòng ủng hộ nhà trường, tôn trọng và tích cực thực hiện các quy định của nhà trường.

- Bốn là, phát huy hơn nữa vai trò của các tổ chức đoàn thể trong nhà trường, đặc biệt là Công đoàn, Ban thanh tra nhân dân và

Hội sinh viên. Ban giám hiệu nhà trường và các tổ chức đoàn thể phải có sự phối hợp chặt chẽ hơn nữa để thực hiện nghiêm túc Quy chế dân chủ trong hoạt động của nhà trường.

- Năm là, tăng cường vai trò lãnh đạo của các cấp ủy Đảng và trách nhiệm của đội ngũ cán bộ, đảng viên. Cấp ủy Đảng phải làm tốt công tác tư tưởng, khuyến khích, động viên quần chúng thực hiện Quy chế dân chủ, thường xuyên phối hợp với Công đoàn nhà trường tuyên truyền, giáo dục về đường lối, chính sách, pháp luật của Đảng và Nhà nước đối với cán bộ giáo viên, sinh viên, học viên trong nhà trường. Các Đảng viên phải tích cực, gương mẫu thực hiện Quy chế dân chủ, kiên quyết đấu tranh với tệ quan liêu, lãng phí, tham nhũng và những biểu hiện tiêu cực khác trong hoạt động của nhà trường.

Tiếp tục thực hiện Quy chế dân chủ trong hoạt động của nhà trường đạt tới chất lượng và toàn diện là yêu cầu bức thiết đối với tất cả các trường đại học và cao đẳng hiện nay. Chỉ có thực hiện thật đầy đủ Quy chế dân chủ trong hoạt động của nhà trường mới làm cho các trường thực sự vững mạnh, đủ sức làm tròn sứ mạng vẻ vang đối với đất nước.

■ TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. *Quy chế thực hiện dân chủ trong hoạt động của nhà trường*, Nxb Lao động, Hà Nội - 2000

2. Phạm Hồng Chương (2004), *Tư tưởng Hồ Chí Minh về dân chủ*, Nxb Lý luận Chính trị, Hà Nội.

3. Nguyễn Khắc Mai (2001), *100 câu nói về dân chủ của Hồ Chí Minh*, Nxb Trẻ.

4. Phạm Văn Mỹ (2006), *Cẩm nang pháp luật công tác công đoàn và quản lý ngành giáo dục*, Nxb Đại học Kinh tế Quốc dân, Hà Nội.

5. Nguyễn Tiến Phồn (2001), *Dân chủ và tập trung dân chủ - lý luận và thực tiễn*, Nxb Khoa học Xã hội, Hà Nội.

6. Đặng Quốc Tiến (2001), *Hướng dẫn triển khai quy chế dân chủ cơ sở*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.

